

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวัดระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบและเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบ กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบโควตา จากแรงงานนอกระบบในเขตอำเภอเมือง จ.เชียงใหม่ จำนวน 400 คน ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม การวัดระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบคือ การวัดในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพ และด้านจิตใจ ส่วนการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อระดับคุณภาพของแรงงานนอกระบบใช้สถิติ Chi-Square

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างแรงงานนอกระบบจำนวน 400 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 245 คน คิดเป็นร้อยละ 61.2 และเป็นเพศชายจำนวน 155 คน คิดเป็นร้อยละ 38.8 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31 – 40 ปี ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีบุตร 1-2 คน มีสมาชิกในครัวเรือน 1-2 คน ตัวอย่างแรงงานนอกระบบส่วนมากมีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 8,500 บาท มีรายจ่ายต่อเดือนร้อยละ 21 – ร้อยละ 40 ของเงินเดือน มีภาระหนี้สินต่อเดือนไม่เกินร้อยละ 20 ของเงินเดือน มีเงินออมสะสมน้อยกว่า 30,000 บาท ส่วนใหญ่มีที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินเป็นของตนเอง จากการวัดระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบ พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับ ปานกลาง คือ มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 68.02 เมื่อพิจารณาองค์ประกอบรายด้านพบว่า องค์ประกอบที่มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละอยู่ในระดับสูง คือ องค์ประกอบด้านจิตใจมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 89.76 สำหรับองค์ประกอบที่มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละอยู่ในระดับปานกลางคือ คือ องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 78.39 องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 71.81 องค์ประกอบด้านสังคมมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 64.05 และองค์ประกอบที่มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละอยู่ในระดับต่ำคือองค์ประกอบด้านสุขภาพ มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 36.10 และเมื่อพิจารณาตามกลุ่มอาชีพ พบว่า ทุกกลุ่มอาชีพ มีระดับคุณภาพ

ชีวิตระดับสูงในองค์ประกอบด้านจิตใจ และมีระดับคุณภาพชีวิตระดับต่ำในองค์ประกอบด้านสุขภาพ กล่าวได้ว่า กลุ่มแรงงานนอกระบบมีรายได้ต่อเดือนเพียงพอกับรายจ่าย และภานี่สิน มีเงินออมในยามฉุกเฉินและเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย องค์ประกอบด้านสังคมมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 64.05 กล่าวได้ว่า กลุ่มแรงงานนอกระบบมีส่วนร่วมการเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมกิจกรรมภายในชุมชน และกิจกรรมทางศาสนาใกล้เคียงกัน และกลุ่มตัวอย่างแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการบริหารชุมชน และไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรม/ชุมนุมหรือสหกรณ์ต่าง ๆ องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 78.39 กล่าวคือ สภาพแวดล้อมโดยรวมมีความปลอดภัย ที่อยู่อาศัยมีความคงทนถาวร สภาพแวดล้อมของสถานที่ทำงานมีความเหมาะสม มีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม องค์ประกอบด้านสุขภาพคะแนนร้อยละ 36.10 กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีโรคประจำตัว ส่วนใหญ่มีการสูบบุหรี่และดื่มของมึนเมา แต่มีแหล่งบริการด้านสุขภาพที่พอเพียง องค์ประกอบด้านจิตใจคะแนนร้อยละ 89.76 กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีความพอใจในชีวิตที่ผ่านมา และที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน รู้สึกพอเพียงและมีความสุขกับชีวิต มีความรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่าต่อครอบครัวและสังคมช่วยเหลือคนอื่นหาเป็นสิ่งที่สามารถช่วยเหลือได้ มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงานและพึงพอใจในอาชีพที่ทำอยู่ เมื่อพิจารณาแต่ละระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบ พบว่า สามารถแยกระดับคุณภาพชีวิตออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มตัวอย่างแรงงานนอกระบบที่มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับต่ำจำนวน 4 คนคิดเป็นร้อยละ 1 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด กลุ่มตัวอย่างแรงงานนอกระบบที่มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลางจำนวน 304 คน คิดเป็นร้อยละ 76 และกลุ่มตัวอย่างแรงงานนอกระบบที่มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับสูงจำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 23 โดยผลคะแนนเฉลี่ยขององค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกันแสดงให้เห็นว่า การที่กลุ่มแรงงานนอกระบบมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลางได้นั้น องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพและจิตใจ ย่อมอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษาของ ธวัชชัย (2550) เรื่อง คุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบในพื้นที่ตำบลริมปิง อำเภอเมืองลำพูน ซึ่งผลการศึกษพบว่า แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาองค์ประกอบคุณภาพชีวิตทั้ง 4 ด้าน พบว่า แรงงานมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้านจิตใจมากที่สุดเช่นเดียวกัน

สำหรับการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบนั้น พบว่าปัจจัยด้านประชากร พบว่า ปัจจัยด้าน เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา และอาชีพหลัก มีความสัมพันธ์กับระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบ และปัจจัยด้าน จำนวนบุตร และสมาชิกในครัวเรือนไม่มีความสัมพันธ์กับระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบ ส่วนปัจจัยด้านเศรษฐกิจ พบว่า รายได้รวมต่อเดือนและจำนวนเงินออมไม่มีความสัมพันธ์กับระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบ แต่ ปัจจัยด้าน รายจ่ายรวมต่อเดือน ภาระหนี้สิน และลักษณะการครอบครองที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน มีความสัมพันธ์กับระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบ สำหรับปัจจัยด้านองค์ประกอบคุณภาพชีวิต พบว่า องค์ประกอบด้าน สังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ มีความสัมพันธ์กับระดับคุณภาพชีวิต แต่องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ และจิตใจ ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับคุณภาพชีวิต

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาในเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบในอำเภอเมืองเชียงใหม่ มีข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาดังนี้

5.2.1 ด้านเศรษฐกิจ

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านรายจ่ายรวมต่อเดือน ภาระหนี้สิน และลักษณะการครอบครองที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน มีความสัมพันธ์กับระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบ กล่าวคือ ถ้าแรงงานนอกระบบมีรายจ่ายและหนี้สินมาก จะทำให้คุณภาพชีวิตอยู่ในระดับที่ต่ำกว่า การมีรายจ่ายและหนี้สินน้อย การจะทำให้แรงงานนอกระบบมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจะต้องมีมาตรการในการลดรายจ่าย ได้แก่ การลดภาระค่าครองชีพ การจัด โครงการซื้อสินค้าราคาประหยัด หรือการเพิ่มสวัสดิการพื้นฐานในที่ทำงาน โดยเฉพาะการรักษาพยาบาล เนื่องจากแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีภาระด้านค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลสูงกว่าอาชีพที่อยู่ภาคในระบบ ซึ่งการรักษาพยาบาลของแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่จะใช้สิทธิการรักษาบัตรทอง ซึ่งการรักษาไม่เป็นที่น่าพอใจของแรงงานส่วนใหญ่ จึงมีการใช้บริการในรูปแบบของการทำประกันสุขภาพหรือประกันชีวิตของบริษัทเอกชนที่มีราคาสูง แต่ให้ผลการรักษาพยาบาลที่ดีกว่า

5.2.2 ด้านสังคม

จากการศึกษาพบว่า คะแนนขององค์ประกอบด้านสังคมในภาพรวมที่มีมากที่สุด คือ การมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้ร่วมงานในระดับต่าง ๆ สามารถทำงานเป็นทีมได้ และสามารถปรับทุกข์หรือปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับคนรอบข้างได้ ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่า แรงงานนอกระบบเป็นกลุ่มอาชีพที่สามารถส่งเสริมการทำงานเป็นทีมได้เป็นอย่างดี การพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆจึงทำได้ง่าย เช่น การจัดอบรมพัฒนาศักยภาพการทำงาน การจัดตั้งทีมงานเพื่อรับผิดชอบงานต่างๆ อันจะส่งผลให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ด้านที่มีคะแนนน้อย คือ การมีส่วนร่วมในการบริหารชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่า แรงงานนอกระบบมีส่วนร่วมในการบริหารชุมชนค่อนข้างน้อย อาจมีสาเหตุมาจากการทำงานที่เต็มเวลา การทำกิจกรรมสามารถทำได้เฉพาะกิจกรรมจากการทำงาน จนไม่สามารถทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนได้ ซึ่งการส่งเสริมให้แรงงานนอกระบบมีส่วนร่วมในการบริหารชุมชนมากขึ้น อาจทำได้โดยการส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรมหรือรับผิดชอบงานที่สามารถรับผิดชอบได้ ไม่กระทบกับเวลาทำงาน เช่น การเป็นผู้ช่วยหรือที่ปรึกษาในด้านต่างๆ เป็นต้น

5.2.3 ด้านสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาพบว่า คะแนนขององค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมในภาพรวมที่มีน้อยที่สุด คือ การมีการร่วมกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กล่าวคือ แรงงานนอกระบบมีการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมน้อย ซึ่งมีสาเหตุเดียวกันกับการไม่มีส่วนร่วมในการบริหารชุมชนในองค์ประกอบด้านสังคม เพราะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมที่ชุมชนผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นจัดขึ้น การจะส่งเสริมให้แรงงานนอกระบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว จะต้องมีการจัดกิจกรรมในสถานที่และเวลาที่ไม่กระทบต่องาน เช่น การจัดกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของที่ทำงาน บริเวณโดยรอบที่ทำงาน หรือภายในชุมชนที่สถานที่ทำงานตั้งอยู่ เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้แรงงานนอกระบบสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้มากขึ้น สามารถส่งผลไปยังคุณภาพชีวิตการทำงานที่ดีขึ้น เนื่องจากสิ่งแวดล้อมในที่ทำงานดีขึ้นอีกด้วย

5.2.4 ด้านสุขภาพ

จากการศึกษาพบว่า คะแนนขององค์ประกอบด้านสุขภาพในภาพรวมที่มีน้อย คือ การบริโภคสิ่งมีนเมา และการไม่มีสิทธิการรักษาพยาบาล สำหรับในเรื่องของการบริโภคสิ่งมีนเมาที่ส่วนใหญ่แรงงานนอกระบบจะมีการบริโภคสิ่งมีนเมาเป็นประจำ อันเนื่องมาจากค่านิยมการเลี้ยงสังสรรค์ในโอกาสต่างๆ การพบปะเพื่อนฝูงหรือญาติพี่น้อง ซึ่งการแก้ปัญหาสามารถทำได้ยาก แต่อาจสามารถทำได้โดยการส่งเสริมและรณรงค์ให้แรงงานนอกระบบมีจิตสำนึกในการลดการ

บริโภคของมีนเมา ซึ่งให้เห็นโทษของการบริโภคสิ่งมีนเมา และการสร้างค่านิยมในการหากิจกรรมอื่นๆทำในการพบปะสังสรรค์ สำหรับเรื่องการไม่มีสิทธิการรักษาพยาบาล แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิการรักษาพยาบาลของรัฐ ถึงแม้ว่ามีจำนวนไม่น้อยที่มีสิทธิการรักษาบัตรทอง แต่แรงงานนอกระบบเห็นว่าการรักษาพยาบาลโดยใช้สิทธิบัตรทองไม่เป็นที่น่าพอใจ เนื่องจากไม่ได้รับการบริการที่ดี ได้รับยารักษาโรคที่มีคุณภาพด้อยกว่ายาที่ได้รับจากสิทธิการรักษาอื่นๆทั้งที่เป็นการรักษาโรคเดียวกัน ทำให้แรงงานนอกระบบไม่ใช้สิทธิการรักษาบัตรทอง โดยที่บางส่วนมีการทำประกันสุขภาพหรือประกันชีวิตกับบริษัทเอกชน ซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูงกว่าแทน เพื่อแลกกับการได้รับการรักษาพยาบาลที่มีคุณภาพมากกว่า การแก้ปัญหาดังกล่าว รัฐบาลปรับปรุงมาตรฐานการให้บริการในสิทธิการรักษาบัตรทองให้ผู้เข้ารับการรักษามีความรู้สึกว่าได้รับการรักษาที่มีคุณภาพมากขึ้น หรืออาจมีมาตรการหรือกฎหมายที่บังคับให้แรงงานนอกระบบต้องมีการทำประกันสังคมทุกคน หรือจัดให้มีสิทธิการรักษาพยาบาลของรัฐสำหรับแรงงานนอกระบบ โดยเฉพาะ เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพและในภาพรวมของแรงงานนอกระบบให้ดียิ่งขึ้น

5.2.5 ด้านจิตใจและทัศนคติ

จากการศึกษาพบว่า คะแนนขององค์ประกอบด้านจิตใจและทัศนคติในภาพรวมเป็นที่น่าพึงพอใจ สำหรับด้านที่มีคะแนนน้อย คือ มีความรู้สึกว่าตนเองมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงานตามที่คาดหวัง กล่าวคือ แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่เห็นว่า ตนเองไม่มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงานเท่าที่ควร อันมีสาเหตุมาจากการทำงานในสายงานที่ไม่ตรงกับที่ได้เรียนมา การไม่มีความชำนาญในงานที่ทำ และงานส่วนใหญ่เป็นงานที่ไม่ได้เปิดโอกาสให้แสดงความสามารถได้มากเท่าที่ควร ซึ่งงานที่ทำอยู่ปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นงานที่ทำ เพราะไม่สามารถหางานที่ตรงกับความรู้ความสามารถของตนเองได้ อันเป็นผลมาจากสภาพเศรษฐกิจที่ไม่ค่อยดีนัก มีการจ้างงานน้อยและไม่เพียงพอสำหรับความต้องการ การแก้ปัญหานี้ รัฐบาลอาจต้องมีนโยบายเพื่อเพิ่มการจ้างงาน และจัดให้มีการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพการทำงานให้แก่แรงงานนอกระบบมากขึ้น เพื่อให้แรงงานนอกระบบมีความชำนาญในงานที่ทำอยู่มากขึ้น อันจะส่งผลให้แรงงานนอกระบบมีแนวทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าในหน้าที่การงานได้มากขึ้น